

### Список бібліографічних посилань

1. Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/53/70 від 4 груд. 1998 р. // База даних (БД) «Документи» / Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/53/70> (дата звернення: 01.03.2019).
2. Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки: резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/54/49 від 1 груд. 1999 р. // БД «Документи» / Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/54/49> (дата звернення: 01.03.2019).
3. Досягнення в сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/55/28 від 20 листоп. 2000 р. // БД «Документи» / Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/55/28> (дата звернення: 01.03.2019).
4. Досягнення в сфері інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки : резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/56/19 від 29 листоп. 2001 р. // БД «Документи» / Організація Об'єднаних Націй. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/56/19> (дата звернення: 01.03.2019).

Одержано 18.03.2019

---

УДК 342.8.01(477)

**Галина Богданівна ВОЛОШЕНЮК,**

*аспірант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

## СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИБОРЧОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В наш час радикальних соціально-економічних і політичних перетворень, відмови від ідеологічних і юридичних догм та стереотипів все більшу підтримку набуває позиція про значення судового прецеденту як джерела права, хоча доктрина прецедентного права все ще не створена. Більшість вітчизняних вчених визнають за органами судової влади не лише правозастосовчу, а й правотворчу функцію у сфері конституційно-правового регулювання. За колом суб'єктів серед них можна виділити нормативно-правові акти Європейського Суду з прав людини, нормативно-правові акти Конституційного Суду України та нормативно-правові акти судів загальної юрисдикції. Зокрема, В. Ф. Погорілко та В. Л. Федоренко зазначають: «Джерелами конституційного права України можуть бути визнані й окремі постанови Пленуму Верховного Суду України і судових колегій в їх мотивувальній частині (Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 р. та ін.)» [1, с.13].

Цікавою є точка зору С. Шевчука з цього приводу: «Твердження про те, що континентальна система права, до якої належить Україна, традиційно не відносить до джерел права судові рішення, є вірними лише стосовно існуючої політичної традиції, проте безвідносно до реальної ситуації, що склалась у Європі» [2, с. 45].

Зміст судової правотворчості полягає у заповненні прогалин у законодавстві, коли певна норма права була викладена нечітко та незрозуміло для суб'єктів правовідносин, що потребувало додаткового тлумачення при вирішенні справи; у випадку відсутності відповідної норми при вирішенні спорів; а також при вирішенні правових колізій норм права між собою, коли суди формулюють принцип пріоритетності цих норм, який потім ставав обов'язковим у судовій практиці.

В українській науці конституційного права, як і в зарубіжній відсутній єдиний узгоджений погляд на судовий прецедент як джерело права цієї галузі. Окремі автори (С. А. Карапетян, Е. І. Козлова) не визнають нормативного значення актів судової влади. Однак Ю. М. Тодика, М. В. Баглай, Р. З. Лівшиць відносять до джерел провідної галузі права рішення не тільки Конституційного але й Верховного Суду.

Визнання прецеденту окремими галузями права і відповідними їм галузями юридичної науки, а ще ширше – судової практики в якості джерела права, безумовно, сприяє і створює передумови для їх подальшого розвитку і вдосконалення.

Однак визнання судового прецеденту джерелом права вимагає з'ясування його юридичної природи і з'ясування того, що він являє собою в тих країнах, в яких він визнаний джерелом права.

Уявляється, що з'ясування зазначеної проблеми є можливим з позицій порівняльно-правового дослідження, співставлення становища судової практики з позицій доктрини романо-германського права та англо-американського права.

Напрацьоване в судах поняття «усталена судова практика» отримало різний розвиток в країнах «загального права» і романо-германського.

Для того, щоб визначити характер судового прецеденту як джерела права, необхідно враховувати його тривалу, а не постійну еволюцію. Судовий прецедент належить до достатньо «старих» джерел. За віком він конкурує з правовим звичаєм, що часто приводить до плутанини в їх розмежуванні: судовий прецедент розглядається як частина звичаєвого права. Зовнішня схожість судового прецеденту із звичаєм базується на тому, що вони створюються в основному шляхом неодноразового повторення одного й того ж положення за часом.

Але є й ще один аспект. Судова практика, що складалась, багато в чому сприймала звичаї, що також дозволяє говорити про її звичаєво-правовий характер. Подібне становище складалось в країнах континентальної Європи, де «суддівське право» також розглядалось як вид звичаєвого права. Французький аналітик Р. Давид пояснював це впливом історичної школи права, для якої є характерним визнання звичаїв основою права, а юристів – інтерпретаторами загальної ідеї справедливості [3, с. 42].

По мірі того як концепція судового прецеденту набуває остаточного характеру, в його самостійності вже немає сумнівів. Більше того, він остаточно підпорядковує собі правовий звичай, маючи більшу юридичну силу.

Судовий прецедент набагато «старший» закону (статуту), який як джерело права утвердився пізніше, в XVII – XIX ст. Він багато в чому сприйняв понятійний апарат, розроблений суддями, розвивав принципи, закладені прецедентним правом. Не дивлячись на те, що країни романо-германського права уникають визнавати судовий прецедент в якості джерела права, в них відмічається помітне посилення позиції судової практики, розвиток «суддівського права». Однак поняття «суддівське право» береться в лапки оскільки відрізняється від суддівського права як синоніму суддівського прецеденту в країнах «загального права». «Суддівське право» в країнах романо-германського права розвивається на основі закону. Закон стає головним джерелом права і саме він сприяє укріпленню позицій судової практики і формує стабільне правозастосування.

Суди, здійснюючи судочинство, забезпечують реальний зв'язок між існуючими соціальними відносинами та юридичними нормами. Суб'єкти правозастосовної діяльності на основі логічних законів проводять процес кваліфікації, вибудовуючи для цього силізм, де роль більшої посилки відіграє норма, а меншої – фактичні обставини, що досліджуються у зв'язку зі справою, яка розглядається. Вони конкретизують і деталізують загальні норми, що розкривають зміст оціночних правових понять і виробляють (напрацьовують) правоположення [4] – прообраз повноцінної норми. Це тим більш важливо, що в умовах демократичної державності неможлива відмова в правосудді (наприклад, з огляду на відсутність чи неповноту закону). Тому суди, виявляючи нормативні установлення, змушені створювати тимчасові правила *ad hoc* (для даного випадку), які потім нерідко сприймаються не тільки практикою, але й самим законодавцем. В основі подібних судових рішень лежить, як вказує видний англійський юрист Едуард Дженкс, спеціальний принцип (прийом) *ratio decidendi*, тобто аргументи на користь винесеного рішення [5, с. 44].

Значення судової практики визначається тим, що вона набуває загального і нормативного характеру для широкого кола правозастосовувачів, виступаючи «як орієнтир для вирішення конкретних, аналогічних справ». В цьому випадку вона впливає на вироблення не тільки судової політики, але і принципів права, вдосконалення законодавства, тобто має певне правотворче значення.

Судова практика сприяє одноманітному тлумаченню і застосуванню правових норм, поглибленому розумінню складних юридичних категорій в «реальному світі». Тому результат правозастосовної діяльності – прецедент- займає певне місце в системі джерел права, враховуючи авторитет самого органу правосуддя, його місце в структурі судової влади і переконаність, аргументованість підготовленого документу.

На думку, А. В. Венгерова, їх доцільно іменувати правоположеннями, а не власне юридичними нормами. Оскільки судовий прецедент офіційно не визнаний законодавцем, він обов'язково містить зразкове правило, що вирішує конкретний спір з відповідною і достатньо переконливою правовою аргументацією. Рішення повинно бути офіційно опублікованим (лише в такому випадку воно являється обов'язковим), а потім підлягає неуклінному виконанню. Неодмінною умовою законності і авторитету винесеного рішення (прецеденту) являється розвиток самої судової практики у формах і напрямках, встановлених законодавцем. Це передбачає наявність як досконалого законодавства (і не тільки про судоустрій та судочинство), так і ефективної правової політики.

Таким чином, судовий прецедент – це зразкове правило поведінки, напрацьоване вищими судовими органами, офіційно опубліковане та є обов'язковим при розгляді аналогічних справ як для учасників спору (конкретної справи), так і для нижчестоящих судів. Його характерні риси полягають в тому, що:

- він виробляється тільки вищими судовими інстанціями на основі закону;
- він безпосередньо пов'язаний з судовою практикою і створюється в ході судочинства;
- в його розробці велика роль вільного суддівського розсуду;
- він підлягає офіційному опублікуванню;
- він являється обов'язковим не тільки для учасників даного спору, але і для інших судових органів.

Судова практика не повинна виходити за рамки закону, суперечити йому, а самі правозастосовувачі зв'язані законодавчими і моральними нормами. Враховуючи, високе місце органів правосуддя в Україні (Конституційний Суд, Верховний Суд), їх вплив на законодавство і правову політику, можна стверджувати, що окремі акти, які ними виносяться – судові рішення – являються більше ніж правозастосовчими, вони мають загальне і правотворче значення. Слід відмітити, що цими відповідальними повноваженнями володіють тільки вище зазначені суди, а не інші, хоча офіційно право на правотворчість не визнано за усіма ланками судової системи.

З урахуванням цього можна зробити висновок, що нормативні рішення Верховного Суду і Конституційного Суду України носять обов'язковий, узагальнений характер, вони не підлягають оскарженню (особливо прийняті в порядку конституційного провадження,) і можуть бути відмінені тільки цим судом, а не якимось іншим. Це приводить нас до висновку, що вони виступають джерелами права, в тому числі і виборчого права України. Однак наш висновок про віднесення вказаних рішень до джерел права повинен бути не доктринальним чи напівофіційним, що ґрунтується на думці науковців, суддів чи політиків, а нормативно закріпленим у правових актах України, і перш за все, на рівні Основного Закону.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Правова єдність, 2010. 432 с.
2. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту. *Право України*. 2000. № 2. С. 43–49.
3. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. М., 1998. 412 с.
4. Безина В. Конкретизация права в судебной практике. *Советская юстиция*. 1968. № 2. С. 6–7.
5. Дженкс. Э. Английское право. М., 1947. 128 с.

Одержано 04.04.2019

---

УДК 342.8.01(477)

**Назарій Михайлович ВОЛОШЕНЮК,**

*аспірант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

## **МІСЦЕ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПЕРЕДВИБОРНІЙ АГІТАЦІЇ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ**

Важливою гарантією механізму реалізації права громадян обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування є інформаційне забезпечення виборчого процесу, яке являє собою процес доведення інформації до електорату завдяки чому забезпечується координація встановлених виборчим законодавством правил поширення суб'єктами виборчого процесу інформації, пов'язаної з виборами. У цьому процесі можливо виділити дві складові – інформування виборців і передвиборчу агітацію. При цьому важливе місце і у інформуванні виборців, і у передвиборній агітації відводиться засобам масової інформації. Про це свідчить як вітчизняна, так і зарубіжна виборча практика.

Використання ЗМІ в агітаційному процесі ґрунтується на визнанні сучасним суспільством їх ролі у формуванні світогляду, свідомості населення, що в кінцевому підсумку впливає на волевиявлення громадян, їх вибір тієї чи іншої політичної сили чи кандидата при формуванні представницьких органів публічної влади. Сьогодні засоби масової інформації стали головними посередниками між виборцями та кандидатами у депутати, партіями – суб'єктами виборчого процесу. Як справедливо відзначають окремі дослідники цього питання, унаслідок того, що всі наші знання про реальність опосередковані засобами масової інформації, в суспільстві існують широкі можливості управління процесом формування рішень виборців, програмування електорального вибору з допомогою спеціальних методів і засобів, з допомогою свого роду індустрії ілюзорної свідомості [1, с. 14].